

Dagvlinders ook in Drenthe onder druk

In korte tijd is er veel veranderd in de dagvlinderfauna van Drenthe. De vlinders van heide en hoogveen hebben het zwaar. Een aantal algemene soorten heeft in rap tempo Drenthe veroverd. Aan de achteruitgang van boerenlandvlinders ontkomt ook deze mooie provincie helaas niet.

Tekst: Wilfred Alblas
Vlinderwerkgroep Drenthe

Gezien het hoge tempo van veranderingen in aantallen en verspreiding van dagvlinders nam de Vlinderwerkgroep Drenthe in 2007 het initiatief voor een nieuwe provinciale verspreidingsatlas. Dit moest de opvolger worden van het standaardwerk dat de verspreiding van dagvlinders in Drenthe voor het eerst goed vastlegde (Dijkstra et al. 2003). In de periode 2007-2015 gingen de vrijwilligers van de Vlinderwerkgroep Drenthe aan de slag om vast te stellen welke soorten voorkomen in de 2830 km-hokken die Drenthe telt. Daarbij werden ze aangespoord vooral te gaan kijken in die delen van Drenthe waarvan nog weinig gegevens bekend waren. In die periode van 8 jaar legden 1.889 waarnemers 225.294 waarnemingen vast. Uit slechts 30 kilometerhokken (waarvan 22 grenshokken) kwamen geen waarnemingen binnen. Gemiddeld werden 14 soorten per kilometerhok gemeld, met een maximum van 33 soorten.

Door de verspreiding van dagvlinders in de periode 2007-2015 te vergelijken met die uit 1990-2001 krijgen we een beeld van de veranderingen. Enkele voorbeelden laten duidelijk zien op welke schaal en hoe snel zich veranderingen voordoen. Zo was het icarusblauwtje aan het begin van deze eeuw nog een schaarse verschijning in Drenthe. Dat beeld is

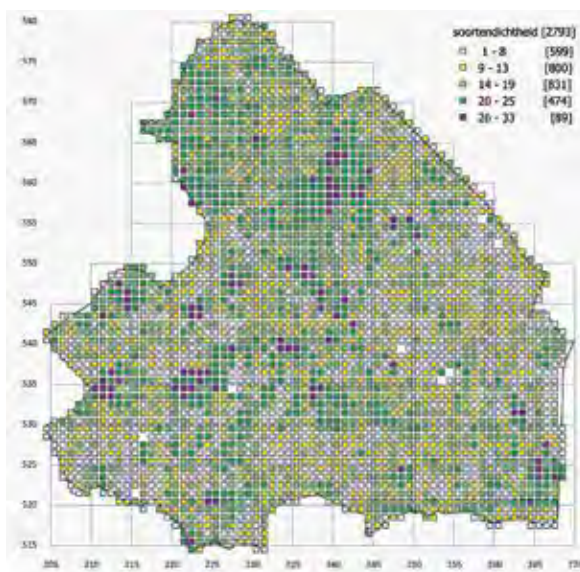

Het icarusblauwtje kun je overal in Drenthe tegenkomen.

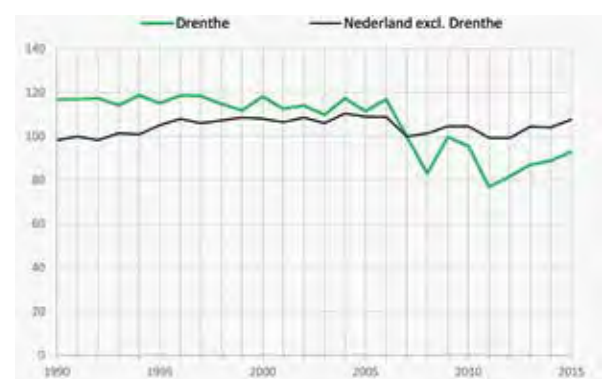
inmiddels totaal gewijzigd. Uit maar liefst 910 kilometerhokken werden icarusblauwtjes nieuw gemeld. Tot groot genoegen van de Drentse vlinderaars kun je deze prachtige vlinder nu overal in de provincie tegenkomen.

Zo'n succesverhaal geldt ook voor soorten als het bont zandoogje, het oranjepijpje en de gehakkelde aurelia die zich allemaal stevig over Drenthe hebben verspreid.

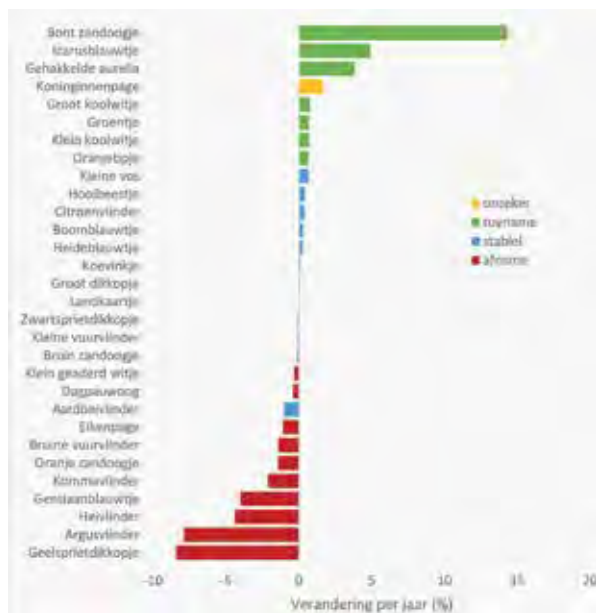
Minder vrolijk stemt de teruggang van de argusvlinder en het oranje zandoogje. Van de argusvlinder is dit een bekend (inter)nationaal fenomeen (Stip et al. 2014). Oranje zandoogjes moeten juist in Drenthe stevige veren laten. De verspreidingsindex is in

Figuur 1. Aantal dagvlinders per km-hok 2007-2015.

Figuur 2. Verspreidingsindex van het oranje zandoogje in Drenthe en Nederland 1990-2015.

Figuur 3. Verspreidingstrend dertig dagvlindersoorten in Drenthe 1990-2015 (procentuele voor- of achteruitgang per jaar).

Drenthe duidelijk negatiever dan in de rest van Nederland. Daarbij valt het op dat de teloorgang zich in Drenthe vooral voordoet in bermen en graslanden, terwijl de soort nog in grote aantallen blijkt te vliegen op heidevelden. Gaat dit zandoogje in Drenthe het hooibeestje achterna? (Van Swaay, 2012)

Verspreidingsindex

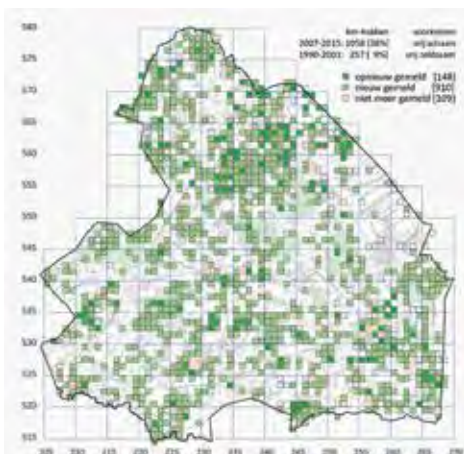
Dit soort verspreidingsindexen maakt De Vlinderstichting op basis van statistische analyses van losse waarnemingen in de Nationale Databank Flora en Fauna (voor een toelichting op de methode zie Van Strien et al. 2013). Hierdoor krijgen we zicht op de veranderingen over de hele periode 1990-2015. Bij het bepalen van de verspreidingstrend wordt gecorrigeerd voor de veranderingen in waarnemingsintensiteit, die de afgelopen jaren enorm is toegenomen. Wat we immers willen weten is hoe het met de vlinders gaat, niet of er meer vlinderaars komen die meer waarnemingen doorgeven. Uit de analyse komt het beeld zoals weergegeven in figuur 3.

Zoals vaker in publicaties over de toestand van de

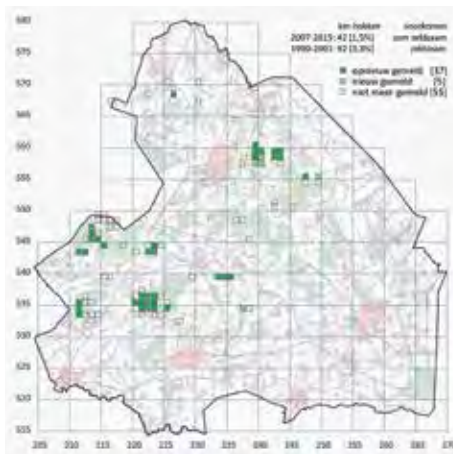
natuur blijkt dat een aantal soorten in verspreiding toeneemt en een aantal soorten achteruitgaat. Hoe moet je dat nou beoordelen? Je hoeft niet heel veel verstand van vlinders te hebben om uit deze grafiek af te leiden dat het juist de typische Drentse vlinders zijn die in verspreiding achteruitgaan, terwijl algemeen in Nederland voorkomende soorten zich uitbreiden. Drenthe gaat dus meer op de rest van Nederland lijken! Dit is slecht nieuws, niet alleen voor chauvinistische Drenten, maar zeker ook voor de Nederlandse biodiversiteit die gebaat is bij verschillende leefmilieus van goede kwaliteit. Het ligt voor de hand dat hier grootschalige problemen aan ten grondslag liggen. Klimaatverandering zorgt voor uitbreiding van soorten naar het noorden. De deken van stikstof – een stof met een verzurende en vermestende werking – die over Nederland neerdaalt, zorgt ervoor dat juist de voedselarme gebieden zoals heiden, hoogvenen en schrale graslanden hun bijzondere kwaliteit verliezen. Typische Drentse soorten als de heivlinder en het gentiaanblauwtje hebben grote klappen gehad. Hun verspreidingsgebied is sterk ingekrompen en door het verdwijnen van populaties raken de overblijvende vlinders steeds verder van elkaar geïsoleerd. Hierdoor ligt verzwakking van populaties door inteelt op de loer.

Boerenlandvlinders onder druk

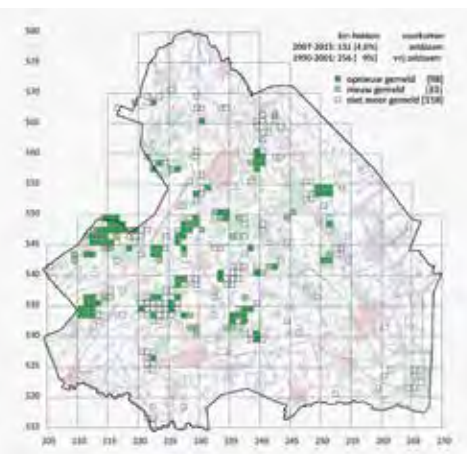
Recentelijk is er veel aandacht voor de vlinders van graslanden, weiden en bermen (Vlinderstichting, 2016). Hoe doen deze soorten het in de provincie Drenthe? Over het geheel genomen nemen van de twaalf graslandsoorten er drie in verspreiding toe en negen af. Daarbij zijn er flinke verschillen tussen natuurgebieden en het agrarische gebied. Het aantal graslandsoorten per kilometerhok in het agrarisch gebied is lager en neemt drie keer sneller af. Daar komt nog eens bij dat achter een afname in de verspreiding een hele grote afname in aantallen vlinders schuilt. Zo zien we de aantallen zwartsprietdikkopjes, bruin zandoogjes en koewinkjes enorm dalen, ook in de kilometerhokken waar ze nog wel voorkomen. Vlinders, en helaas dus ook vlinderaars, hebben buiten de natuurgebieden dus steeds minder te zoeken.

Verspreiding van het icarusblauwtje in Drenthe 2007-2015.

Verspreiding van het gentiaanblauwtje in Drenthe 2007-2015.

Verspreiding van de heivlinder in Drenthe 2007-2015.

Dick Mooij

Henk Bosma

Biotoop van de kommavinder.

Typisch Drentse vlinders als heivlinder hebben grote klappen gehad.

Landelijk belang

Voor een aantal soorten is Drenthe binnen Nederland belangrijk. Vlinderaars die graag bruine vuurvlinders, gentiaanblauwtjes, kommavinders, heideblauwtjes, groentjes of aardbeivlinders willen zien, kunnen gerust een vakantie naar Drenthe boeken. Ook voor de drie veenvlindersoorten geldt natuurlijk dat Drenthe belangrijk is. Deze populaties zijn inmiddels echter zo klein en de leefgebieden zo kwetsbaar voor betreding dat zij het best met rust gelaten kunnen worden.

Dankwoord

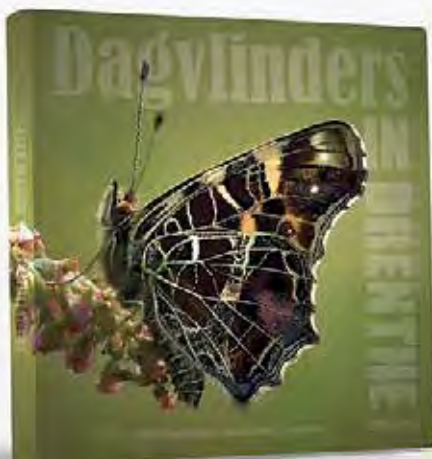
Zonder de waarnemers, de fotografen die belangeloos hun foto's ter beschikking stelden en de stimulerende bijdragen van Chris van Swaay van De Vlinderstichting had *Dagvlinders in Drenthe 2007-2015* niet kunnen verschijnen. Heel hartelijk dank daarvoor!

Literatuur

- Dijkstra, A.C.J., J. de Vries & B.J. Hoentjen, 2003: *Dagvlinders in Drenthe: Voorkomen en verspreiding 1990-2001*. Uitgeverij Publique / Vlinderwerkgroep Drenthe, Assen.
- Dijkstra, A.C.J., M.E. van der Veen, W.F.G. Alblas & H. Bosma, 2016: *Dagvlinders in Drenthe 2007-2015*. Vlinderwerkgroep Drenthe, Roden.
- Stip A., M.F. Wallis De Vries en B. Omon (2014): Beschermingsplan argusvlinder. Rapport VS2014.026. De Vlinderstichting, Wageningen.
- Strien, A.J. van, C.A.M. van Swaay & T. Termaat (2013): Opportunistic citizen science data of animal species produce reliable estimates of distribution trends if analysed with occupancy models. *Journal of Applied Ecology* 2013 (50): 1450–1458.
- Swaay, C. van (2012): Hooi-, duin- of heidebeestje? *Vlinders* 2012 (3): 19.
- Vlinderstichting (2016), *Vlinder- en libellenstand 2016*, Wageningen.

Dagvlinders in Drenthe: grote atlas voor een kleine prijs

De nieuwe verspreidingsatlas van de dagvlinders in Drenthe beslaat 168 pagina's. Behalve informatie over de verspreiding van 51 soorten dagvlinders bevat het boek mooie verhalen over bijvoorbeeld de landschappen van Drenthe, onderzoek naar veenhooibeestjes, de invasie van distelvlinders in 2009 en de teloorgang van het gentiaanblauwtje op het Leggelderveld. Het boek is prachtig gedrukt op groot (30 x 30 cm) formaat en bevat de top van wat de Drentse vlinderfotografie te bieden heeft. Het boek is voor € 20 te koop tijdens de Landelijke Vlinderdag op 4 maart 2017 (waar overigens ook een van de lezingen over de Drentse vlinders zal gaan). Op die manier spaar je de verzendkosten uit. Het boek is ook te bestellen via de webshop van De Vlinderstichting.